

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΕΣ ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ - ΑΝΤΙΠΑΡΑΘΕΣΕΙΣ

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ: ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ / ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ
ΑΠΡΙΛΙΟΣ-ΙΟΥΝΙΟΣ 2013, ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΑΠΘ,
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΒάσω Μακρυγιάννη, Ορέστης Πάγκαλος, Χάρης Τσαβδάρου, Ειρήνη Ωραιπούλου¹

Το εργαστήριο «Συναντήσεις και Συγκρούσεις στην πόλη» πραγματοποιήθηκε στην αίθουσα Βαλεντή της Σχολής Αρχιτεκτόνων του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης από τον Απρίλιο ως τον Ιούνιο του 2013. Συγκροτήθηκε από ομάδα υποψήφιων διδασκάλων του τμήματος Αρχιτεκτόνων (Βάσω Μακρυγιάννη, Ορέστης Πάγκαλος, Χάρης Τσαβδάρου, Ειρήνη Ωραιπούλου), με τη συμβολή της Εύης Αθανασίου, της Λίας Γυιόκα, του Δημήτρη Κωτσάκη, της Σάσας Λαδά και του Κώστα Αθανασίου. Σκοπός του εργαστηρίου ήταν η δημιουργία μιας σειράς ανοιχτών συζητήσεων, παρουσιάσεων και διαλέξεων για την πόλη και το χώρο στην εποχή της παγκόσμιας κρίσης.

Η ιδέα για τη σύσταση του εργαστηρίου προέκυψε από την έλλειψη ενός χώρου συζήτησης, συνάντησης (και σύγκρουσης) με αναφορά στα ερευνητικά μας ενδιαφέροντα. Αναγνωρίσαμε την έλλειψη τέτοιων πεδίων συζήτησης εντός του πανεπιστημίου και τη συρρίκνωση των ήδη υπαρχόντων. Στη συγκυρία αυτή και στη σύγχρονη συνθήκη της κρίσης βρίσκουμε κρίσιμη όχι μόνο την προώθηση της ακαδημαϊκής γνώσης και έρευνας αλλά και τη φυσική και πνευματική μας επιβίωση. Προσπαθήσαμε λοιπόν να προσεγγίσουμε τις διδακτορικές μας διατριβές και ως συλλογική δουλειά, μέσα από τη συνάντηση, το διάλογο και την κυκλοφορία της γνώσης, με την ελπίδα να αναδυθούν και να συζητηθούν περιεχόμενα και εργασίες που συχνά αποτελούν μοναχικές δουλειές κλειδωμένες σε βιβλιοθήκες και

ηλεκτρονικούς υπολογιστές. Θεωρήσαμε καίρια την επικοινωνία των υποψήφιων διδασκάλων τόσο μεταξύ τους (για την προώθηση και εξέλιξη της δουλειάς τους) όσο και με τους προπτυχιακούς φοιτητές. Παράλληλα κρίναμε απαραίτητη τη δικτύωση και με ερευνητές εκτός συνόρων ενάντια στην απομόνωση και την εσωστρέφεια που επιβάλλουν οι νέοι κανόνες της οικονομίας. Επιπλέον, θεωρήσαμε τη διεπιστημονικότητα ως ένα κρίσιμο στοιχείο του εργαστηρίου έναντι στον κατακερματισμό της γνώσης και την περιχαράκωση των επιστημονικών ειδικοτήτων.

Κατεύθυνση του εργαστηρίου υπήρξε η διαλεκτική κριτική προσέγγιση του χώρου καθώς και η υπέρβαση των διαιρέσεων των επιστημονικών ειδικοτήτων. Οι θεματικές ενότητες με βάση τις οποίες οργανώθηκαν οι συζητήσεις ήταν η πόλη –ως τόπος αλλαγών και ως τόπος διεκδίκησης μέσα από τη διαλεκτική του δημόσιου-ιδιωτικού κοινού χώρου–, η σημερινή παγκόσμια κρίση και ο τρόπος με τον οποίο καθορίζεται στην πόλη, τα υποκείμενα που βρίσκονται, δημιουργούν και αναδύονται μέσα στην πόλη της κρίσης. Διαπραγματευτήκαμε τη μετανάστευση, την κινητικότητα, διαδικασίες υποκειμενοποίησης, πολιτικές ταυτότητας, καθώς και τις έννοιες της τάξης, του έθνους και του φύλου.

Παράλληλα θέσαμε μια σειρά από ερωτήματα: Στον μεταβαλλόμενο χώρο της πόλης, τον καιρό της παγκόσμιας κρίσης, τι είδους κοινωνικές σχέσεις και τρόπους επικοινωνίας συγκροτούν τα

¹ Υποψήφιοι/ες διδάκτορες, Τμήματος Αρχιτεκτόνων ΑΠΘ.

εργαστήριο

συναντήσεις και συγκρούσεις στην πόλη

ανοιχτές συζητήσεις

8 Απριλίου - 17 Ιουνίου
οκτώ Δευτέρες και μία Πέμπτη
στις **18:00**

Αίθουσα "Θ. Βαλεντή"
Αρχιτεκτονική, ΑΠΘ

Διδακτορικές φοιτήτριες και φοιτητές
urbanconflicts.wordpress.com

8 Απριλίου Δευτέρα
Θεσσαλονίκη την εποχή της κρίσης

15 Απριλίου Δευτέρα
Έμφυλες προσεγγίσεις του χώρου

13 Μαΐου Δευτέρα
Χώρος και μετανάστευση – κινητικότητα

20 Μαΐου Δευτέρα
Χώρος και πολιτική εξουσία

27 Μαΐου Δευτέρα
Πολιτισμικές προσεγγίσεις του χώρου

30 Μαΐου Πέμπτη
Χώρος, εξουσία, πολιτική και κράτος

3 Ιουνίου Δευτέρα
Παραγωγή του χώρου στην Ελλάδα της κρίσης

10 Ιουνίου Δευτέρα
Κοινωνικός χώρος της πόλης

17 Ιουνίου Δευτέρα
Ο χώρος των κοινών και της κρίσης

αναδύομενα υποκείμενα; Πώς οι πολιτισμικές και πολιτικές πράξεις συγκροτούν κοινωνικά κινήματα, κοινότητες, δίκτυα, εξεγέρσεις και πώς προσδιορίζεται το δικαίωμα στην πόλη; Ποιες σημασίες αποκτά η φύση, με ποιον τρόπο λειτουργούν οι νεοφιλελεύθερες αστικές πολιτικές και τα έργα ανάπτυξης, και ποιος ο χαρακτήρας των νέων περιφράξεων;

Το εργαστήριο οργανώθηκε σε 9 εβδομαδιαίες συναντήσεις. Σε κάθε συνάντηση είχαμε δύο έως τρεις παρου-

σιάσεις από καλεσμένους/ες που δουλεύουν πάνω σε ζητήματα χώρου και πόλης, ενώ στη συνέχεια ακολουθούσε συζήτηση.

Παρουσιάζουμε συνοπτικά τα περιεχόμενα των συναντήσεων :

«Θεσσαλονίκη την εποχή της κρίσης»
(Δευτέρα 8 Απριλίου)

Το άνοιγμα του εργαστηρίου έκανε η Εύη Αθανασίου (επ. καθηγήτρια Αρχιτεκτονικής ΑΠΘ) μιλώντας για τους «Μετασχηματισμούς του δημόσιου

χώρου στη Θεσσαλονίκη της κρίσης». Παρουσίασε κριτικά τις νέες πρακτικές διαχείρισης του δημόσιου χώρου στη Θεσσαλονίκη που εμπλέκουν αφενός ιδιωτικές επιχειρήσεις αφεντέρου τους πολίτες ως εθελοντές, και θέτουν υπό αμφισβήτηση την ίδια τη συγκρότηση της έννοιας του δημόσιου χώρου. Εντοπίζοντας ταυτόχρονα μια αντίρροπη τάση, εστίασε σε δίκτυα, κινήσεις και νέες κοινότητες στην πόλη της κρίσης που διατυπώνουν ευρύ και ανομοιογενές φάσμα διεκδικήσεων σε σχέση με τον δημόσιο χώρο και δοκιμάζουν νέες σχέσεις ανοχής, αλληλεγγύης και συμμετοχής.

«Έμφυλες προσεγγίσεις του χώρου»
(Δευτέρα 15 Απριλίου)

Η Φωτεινή Μάμαλη (υπ. διδάκτωρ Αρχιτεκτονικής ΑΠΘ) παρουσίασε μέρος της μεταπτυχιακής διπλωματικής της εργασίας σχετικά με την μεταστροφή ενός παλιού βικτωριανού νεκροταφείου σε cruising spot. Ανέδειξε τη σημασία των χωρικών ρωγμών ως πεδίων όπου «μπορεί να ανθήσει μια πρακτική της ετερότητας που συνήθως αποσιωπείται πίσω από όρια, απαγορεύσεις και διαδικασίες ετεροκανονικής καπιταλιστικής αστικής ανάπτυξης». Στη συνέχεια, η Ελένη Κυρατσού (Δρ. Πανεπιστημίου Αιγαίου) παρουσίασε συνοπτικά τη διδακτορική της διατριβή με θέμα την κατάσταση και τα χαρακτηριστικά των εξωοικιακών τουαλετών στη Θεσσαλονίκη. Η ομιλία ανέδειξε πως, μέσα από μελέτη των αγνοημένων αυτών χώρων, μπορούν να εξερευνηθούν σημαντικά κοινωνικά νοήματα και πολιτισμικές αντιλήψεις και να αναδειχθούν ιδέες για το ανθρώπινο σώμα, το φύλο, τη σεξουαλικότητα, την εθνική ταυτότητα, το δημόσιο χαρακτήρα του αστικού χώρου, την οικολογία, την κατανάλωση, την πολιτική ή την οικονομία. Η Κατερίνα Χατζηκωνσταντίνου (υπ. διδάκτωρ Αρχιτεκτονικής ΑΠΘ), μέσα από το παράδειγμα της φυματίωσης και το χώρο του σανατορίου, μίλησε για

την αντίληψη της «υγιεινής» και τον ορισμό του «ιδανικού» σώματος. Προσέγγισε τα σανατόρια ως ένα είδος ιατρικού εξοπλισμού που παρείχε δομή στην «κοινωνική υγιεινή», και τη μοντέρνα αρχιτεκτονική ως ένα είδος ιατρικού παράγοντα που κατάφερε να διαδραματίσει ενεργό ρόλο στην προώθηση αυτού του υγιεινού τρόπου ζωής.

«Χώρος και μετανάστευση-κινητικότητα» (Δευτέρα 13 Μαΐου)

Στην εισήγησή της, η Χρύσα Γιαννοπούλου (υπ. διδάκτωρ ΠΑ.ΜΑΚ.) χρησιμοποίησε την ιδέα της «ετεροτοπίας» για να ερμηνεύσει τα κέντρα υποδοχής ανήλικων αιτούντων άσυλο προσεγγίζοντάς τα ως «ετεροτοπίες» της μετανεωτερικής εποχής. Παρουσίασε εμπειρικό υλικό από επιτόπια έρευνα που έγινε στο πλαίσιο της διδακτορικής της διατριβής στο κέντρο της Αγιάσου Λέσβου και της Κόνιτσας Ιωαννίνων. Συνεχίζοντας, ο Δημήτρης Μπαλαμπανίδης (υπ. διδάκτωρ Χαροκόπειου Πανεπιστημίου) περιέγραψε γεωγραφίες της εγκατάστασης των μεταναστών στον Δήμο Αθηναίων. Εξετάζοντας την πρόσβαση στην κατοικία και τις σχέσεις συνύπαρξης στις γειτονίες, αποσταθεροποίησε τη θεμελίωση του μίσους ανάμεσα σε «εμάς» και τους «άλλους», περιγράφοντας πώς η παρουσία των μεταναστών στις γειτονίες της πόλης μπορεί να έχει πολλαπλές θετικές συμβολές.

«Χώρος και πολιτική εξουσία» (Δευτέρα 20 Μαΐου)

Το εργαστήριο ξεκίνησε με την εισήγηση της Ειρήνης Ηλιοπούλου (υπ. διδάκτωρ Αρχιτεκτονικής, TU Βερολίνο) που διερεύνησε τη σχέση συναισθηματικής εμπλοκής και χωρικής πρόσληψης, ως σχέση που παράγει χώρο με όρια, διαιρέσεις, επαφές, διαδρομές, κόμβους, άκρα, ορόσημα κ.λπ. Χρησιμοποίησε αφηγήσεις, νοητικές χαρτογραφήσεις, οργανωμένα σύνολα και πολιτικές τοποθετήσεις, για να μελετήσει τη σχέση

αυτή στη Λευκωσία στη σύγχρονη συνθήκη μερικής άρσης της διαίρεσής της, ενώ στάθηκε και στη συγκυρία της «κυπριακής κρίσης». Ο Κώστας Αθανασίου (Δρ. Αρχιτεκτονικής ΑΠΘ), μελετώντας τη Μινωική Κρήτη, αμφισβήτησε την επικρατούσα άποψη που προβάλλει μια ιεραρχική κοινωνία με τον βασιλιά-ιερέα στην κορυφή, ο οποίος με κέντρο την Κνωσό και με τη βοήθεια του ιερατείου και μιας ομάδας ελίτ εξουσίαζε την Κρήτη. Διερεύνησε πιθανές ετεραρχικές δομές της μινωικής κοινωνίας με βάση την διάταξη των οικισμών, την αρχιτεκτονική των κτιρίων και τη δομή της οικογένειας. Τέλος, η Λία Γυϊόκα (επ. καθηγήτρια Αρχιτεκτονικής ΑΠΘ) μίλησε για έναν νέο διχασμό του δημόσιου χώρου σε σχέση με την «μουσειοποίηση του πολιτικού στις σύγχρονες μνημονικές πρακτικές». Εξετάζοντας την ώσμωση μουσείου και μνημείου στην Ευρώπη, περιέγραψε την ανάδυση ενός νέου διαχωρισμού της μνημονικής από την πολιτική δράση και ως εκ τούτου έναν νέο διχασμό στην αντίληψη του δημόσιου/πολιτικού χώρου.

«Πολιτισμικές προσεγγίσεις του χώρου» (Δευτέρα 27 Μαΐου)

Ο Ορέστης Πάγκαλος (υπ. Διδάκτωρ Αρχιτεκτονικής ΑΠΘ) αναφέρθηκε σε νεανικά πολιτισμικά μορφώματα από την δεκαετία του πενήντα ως σήμερα. Εστίασε στους όρους «υποκοουλτούρες» και «αντικουλτούρα» και σε ένα σχεδιάγραμμα της γενεαλογίας τους με παράλληλες αναφορές στο πολιτικό, κοινωνικό και οικονομικό τους πλαίσιο. Επιχείρησε μια εκτίμηση της παρουσίας τους σήμερα, αφήνοντας ερωτήματα για την σημασία τους στις πιθανές μελλοντικές εκφράσεις της εποχής που διανύουμε. Ο Νίκος Σούζας (υπ. διδάκτωρ ΕΚΠΑ) ανέπτυξε τον ρόλο των πολιτισμικών πρακτικών στη συγκρότηση των κοινωνικών κινημάτων. Προσέγγισε τα κοινωνικά κινήματα ως πειραματικά εργαστήρια παραγωγής και επεξεργασίας νέων πολιτισμικών και

οργανωτικών μορφών και τα παρακολούθησε να συγκροτούν άτυπα συγκρουσιακά δίκτυα, να πολλαπλασιάζονται και να υποχωρούν, να διαδίδουν τα πολιτισμικά τους προϊόντα και να συμβάλουν στη διαμόρφωση μιας συλλογικής μνήμης. Η Χριστίνα Γραμματικοπούλου (Διδάκτωρ Πανεπιστημίου Βαρκελώνης) περιέγραψε πώς ο ψηφιακός κόσμος έχει επαναπροσδιορίσει θεμελιώδεις ισοροπίες σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο, σε ό,τι αφορά τον τρόπο που βιώνουμε το σώμα μας και τον κοινωνικό μας περίγυρο. Χρησιμοποίησε παραδείγματα καλλιτεχνικής και πολιτικής δράσης, από το internet art και το software art έως την ενισχυμένη πραγματικότητα (augmented reality) ώστε να υπογραμμιστούν αλλαγές και νέοι δρόμοι έκφρασης.

«Χώρος, εξουσία, πολιτική και κράτος» (Πέμπτη 30 Μαΐου)

Η Γεωργία Αλεξανδρή (υπ. διδάκτωρ Χαροκόπειου) εστίασε στις κοινωνικές και χωρικές μεταβολές που παρατηρούνται στην Αθήνα, στη γειτονιά του Μεταξουργείου, μέσα από το θεωρητικό σχήμα του «gentrification». Υποστήριξε ότι η χωρική έκφανση της διαδικασίας του gentrification διακρίνεται από σημειακότητα και διασπορά, ενώ παρατήρησε τον ταυτόχρονο εποίκισμό των μεσαίων τάξεων και εκτοπισμό των ασθενέστερα κοινωνικοοικονομικά ομάδων. Η Αντιγόνη Γέροντα (υπ. διδάκτωρ, UPC Βαρκελώνης) παρουσίασε μια συγκριτική έρευνα για τις πρακτικές οικειοποίησης του δημόσιου χώρου με βάση την εθνογραφική παρατήρηση. Η έρευνα έγινε σε τρεις γειτονίες ψαράδων και ναυτικών, στο Πόρτο, στη Βαρκελώνη και στη Βαλένθια, που διατηρούν ακόμη μια ταυτότητα ανθεκτική στις πολιτικές εξομοίωσης και αλλοίωσης του αστικού χώρου. Έδειξε πώς η παραγωγή του δημόσιου χώρου αντικατοπτρίζει τις κοινωνικές δομές ετερότητας και συνύπαρξης, μέσα από ποικίλες πτυχές ανταγωνισμού και διεκδική-

σεων. Τέλος παρακολούθησαμε ένα διάλογο μεταξύ της Παρασκευής Κούρτη (υπ. διδάκτωρ Αρχιτεκτονικής ΑΠΘ) και του Γιάννη Σταυρακάκη (αν. καθηγητής Πολιτικών Επιστημών ΑΠΘ) που αφορούσε τις επίσημες πολιτικές και ανεπίσημες πρακτικές που αναδεικνύουν συγκεκριμένες περιπτώσεις διαχείρισης δημόσιων χώρων στη Δυτική Θεσσαλονίκη. Εξετάστηκε τι αναδεικνύεται και σχηματοποιείται κάθε φορά ως χωρικό πρόβλημα, κατά πόσο οι ιστορικές συνθήκες κατοίκησης μιας περιοχής δεσμεύουν τις δυνατότητες διατύπωσης εναλλακτικών προτάσεων για το χώρο, ποιες ιδιαιτερότητες της ελληνικής πολιτικής κουλτούρας επηρεάζουν τις προοπτικές διαχείρισης ενός χώρου.

«Παραγωγή του χώρου στην Ελλάδα της κρίσης» (Δευτέρα 3 Ιουνίου)

Η Μαρία Ευθυμίου (αρχιτέκτονας ΑΠΘ) έφερε στο τραπέζι το ζήτημα των μεταλλείων χρυσού στην ΒΑ Χαλκιδική. Έθεσε ερωτήματα σε σχέση με τη χωρική ανάπτυξη και την νομιμοποίηση της «αξιοποίησης» του φυσικού περιβάλλοντος στη συνθήκη της κρίσης. Παρουσίασε το πλήθος των συγκρούσεων και συμμαχιών που αναδύονται και εστίασε στους εν εξελίξει τοπικούς αγώνες ενάντια στα μεταλλεία. Η Βάσω Μακρυγιάννη και ο Χάρης Τσαβδάρογλου (υπ. διδάκτορες αρχιτεκτονικής ΑΠΘ) αναφέρθηκαν στις κοινωνικοχωρικές επιδράσεις της μικροϊδιοκτησίας και της αυθαίρετης δόμησης στην Ελλάδα στην εποχή της κρίσης, μέσα από τη μαρξική κατηγορία της μονιμότητας της λεγόμενης πρωταρχικής συσσώρευσης. Η ιδιοκτησία εξετάστηκε ως κοινωνική σχέση, ενώ τονίστηκε πως τόσο η μικροϊδιοκτησία όσο και η αυθαίρετη δόμηση αποτελούν κανόνα στην παραγωγή του ελληνικού χώρου. Ο Κωστής Χατζημιχάλης (ομότιμος καθηγητής Χαροκόπειου) μίλησε για την υφαρπαγή της γης στην Ελλάδα της κρίσης. Περιέγραψε πώς το «καθεστώς έκτακτης ανάγκης»

που έχει επιβληθεί μετά το 2010 έχει ανάγει την υφαρπαγή της γης, δημόσιας και ιδιωτικής, σε έναν από τους στρατηγικούς στόχους που θα συμβάλουν στην υποτιθέμενη ανάπτυξη, ενώ στην πραγματικότητα υλοποιείται μια βίαιη ταξική αναδιανομή γαιοπροσόδου. Εστίασε στις διεθνείς και εθνικές τάσεις υφαρπαγής της γης, στις δραματικές αλλαγές στο θεσμικό και χρηματοπιστωτικό πλαίσιο και ανέδειξε συγκεκριμένα παραδείγματα στην Ελλάδα.

«Κοινωνικός χώρος της πόλης» (Δευτέρα 10 Ιουνίου)

Ο Αντώνης Βραδής (Δρ. LSE), αντλώντας από τη διδακτορική του διατριβή, παρουσίασε την έννοια του «χωρικού συμβολαίου» ως ερευνητικό εργαλείο για την κατανόηση των μετασχηματισμών του δημόσιου χώρου. Με βάση αυτό, παρουσίασε ένα συλλογικό ερευνητικό εγχείρημα που αφορά τους μετασχηματισμούς των δημόσιων χώρων στην Αθήνα κατά τη διάρκεια της κρίσης και εξήγησε πώς οι εντάσεις και οι συγκρούσεις βρίσκονται σε αφθονία στους χώρους της καθημερινότητας. Στη συνέχεια, ο Χάρης Τσαβδάρογλου (υπ. διδάκτωρ αρχιτεκτονικής ΑΠΘ) συζήτησε τη διαλεκτική των αστικών κοινών και περιφράξεων στην Ελλάδα της κρίσης. Προσέγγισε την κρίση ως την κρίσιμη στιγμή της κυκλοφορίας του κεφαλαίου έναντι της κυκλοφορίας των αγώνων για τον έλεγχο των κοινών. Εξετάσε το παράδειγμα των αστικών κοινών και των νέων περιφράξεων στον φυσικό-νοητικό-κοινωνικό χώρο και είδε τα κοινά στο επίκεντρο των κοινωνικών και πολιτικών συγκρούσεων. Τέλος, ο Σταύρος Σταυρίδης (καθηγητής Αρχιτεκτονικής ΕΜΠ), αντλώντας από την εμπειρία των κατειλημμένων πλατειών και του κινήματος Occupy, εξέτασε τη μεταμόρφωση του δημόσιου χώρου σε «κοινό χώρο». Επιπλέον, ανέχνησε τη χωρική διάσταση των θεσμίσεων που επιτρέπουν τη διαρκή ανάπτυξη των κύκλων του κοινού με την

διάρρηξη των ορίων κάθε κοινότητας, που τείνει να εντοπίσει και να περικλείσει τα κοινά στο εσωτερικό της.

«Ο χώρος των κοινών και της κρίσης» (Δευτέρα 17 Ιουνίου)

Ο Massimo de Angelis (καθηγητής Πανεπιστημίου Ανατολικού Λονδίνου) ξεκίνησε τη συζήτηση εισάγοντάς μας στην έννοια του κοινού. Χρησιμοποίησε τα σχήματα PlanA (Neoliberalism), B (Keynesianism), C&D (Commons&Democracy), E&F (Exclusion and Fascism) για να συζητήσει το κεφάλαιο, την κρίση ως αδιέξοδο και τις αντιτιθέμενες κοινωνικές δυνάμεις. Εστιάζοντας στο Plan C&D, παρουσίασε τις δυνατότητες που ανοίγονται μέσα από τις κοινωνικές δυνάμεις που σχηματοποιούνται, είτε για να επιλύσουν άμεσα ζητήματα αναπαραγωγής, είτε ως κινήματα ενάντια στις πολιτικές του κεφαλαίου. Στη συνέχεια, ο Δημήτρης Κωτσάκης (επ. καθηγητής Αρχιτεκτονικής ΑΠΘ) επεξεργάστηκε την έννοια του κοινού με έμφαση στον κοινωνικό χώρο και τον τρόπο επικοινωνίας. Προσέγγισε την έννοια του κοινού μέσα από τις έννοιες της κοινότητας, του πλήθους και του τετραμερούς του κοινωνικού χώρου (προσωπικός-συλλογικός-χώρος των πολιτών-πολιτικός). Πρότεινε ως ορισμό του κοινού χώρου την ενότητα του χώρου των πολιτών με τους συλλογικούς χώρους. Με αφετηρία τις παραπάνω έννοιες, συζήτησε για τον κοινό χώρο ως χώρο διασφάλισης της ελευθερίας του προσώπου και ως χώρο της άμεσης δημοκρατίας.

Το εργαστήριο ολοκληρώθηκε τον Ιούνιο του 2013 και τα μέλη του θα συναντηθούν ξανά το Σεπτέμβριο του 2013 με σκοπό τη συνέχιση των συναντήσεων. Για πληροφορίες ή επικοινωνία μπορείτε να επισκεφθείτε το <http://urbanconflicts.wordpress.com/> ή να επικοινωνήσετε στη διεύθυνση urbanconflicts@gmail.com.